

LIBER SECUNDUS

DE REBUS ECCLESIASTICIS

TITULUS I.

De rerum ecclesiasticarum divisione.

395. Iuxta generalem partitionem alias (44. 134. seqq.) a nobis traditam potestatis in *legiferam, iudicariam, coactivam*, potestas legifera ea est quae proponit *obligatorio modo* media socialia, quibus ecclesia uti debet ut suum finem assequatur. At vero media haec tum *personis* tum *rebus* continentur. Actum est a nobis de ecclesiasticis personis sive generatim, sive in duplice hierarchia ordinis et iurisdictionis consideratis. Iam vero ab absolvendam tractationem eorum, quae pertinent ad exercitium potestatis legiferae ecclesiae, de *rebus ecclesiasticis* dicendum est.

Ut id rite perfici possit, statuenda est in primis, accurata rerum ecclesiasticarum divisio. Non eadem tamen est apud autores scientifica methodus qua huiusmodi partitio statuitur. Etenim

I. sunt qui triplex statuunt rerum ecclesiasticarum genus scilicet:

a) quae spectant ad animarum salutem, quas proinde *spirituales* appellant, easque dividunt in *spirituales corporreas et spirituales incorporeas*, prout corporea quadam substantia obteguntur vel ea carent. Melius diceretur, eas distinguiri in *sensibiles* quae signo aliquo sensibili efferuntur uti ex. gr. sacramenta, sacrificia etc. et *insensibiles*, uti sunt gratia sanctificans, virtutes theologicae etc.

b) quae ad cultus divini exercitium sacrorumque ministrorum sustentationem ordinantur:

c) quae pertinent ad exercitium religionis vel charitatis. Ita cum aliis Ferrante (1).

Verum plura sunt quae minus placent in hac divisione.

Etenim omissa illa plane incongrua appellatione rerum spiritualium *corporearum et incorporearum*, illud primo minus rectum videtur, quod rebus *spiritualibus, temporales* non opponantur.

Insuper in secundo recensito rerum genere ea ponitur divisio, quae vix non est mera *tautologia*, cum aliquo sensu sacrorum ministrorum sustentatio ad cultus sacri exercitium iure possit revocari.

Denique in tertio rerum genere tum idem habetur vitium, tum etiam exercitium religionis spectatur tanquam diversum a cultu, qui tamen est pars eius praecipua.

II. Alii vero res ecclesiasticas dividunt in *spirituales*, quae nimur ad animarum salutem *proxime* diriguntur; *sacras*, quae sacris usibus, Deique cultui addictae sunt; *temporales* denique, quae alendis clericis et pauperibus et divino cultui peragendo destinantur (2).

Res autem *sacras* subdividunt in *sacras, antonomastice* appellatas, quae solemnni ritu ab episcopo consecrantur; *sanctas*, quae sanctione legis vel benedictione aliqua e profano usu eximuntur; *religiosas*, quas etiam *ecclesiasticas* vel *pias* vocant, eaeque sunt quae vel auctoritate ecclesiae vel fidelium pietate, religionis usui dicantur. Verum quamvis haec rerum sacrarum divisio eadem tradatur in iure romano (3), minus tamen ea, in *re nostra*, apta videtur, quia ea distinguit quae omnino sunt coniungenda, adeo ut non perspicitas sed confusio inde oriatur.

396. Longe melius simulque simplicius, nostra quidem sententia, dividit res ecclesiasticas Iosephus Ferrari (*Op. cit. lib. II. Tit. 1*) in *spirituales* et *temporales*. Piores illae sunt quibus, ut ipse inquit, spiritualis animae vita fovetur, ut sacramenta, preces, ritus; quibus accedunt, ex

(1) *Elem. I. C. lib. 2. tit. 1.*

(2) *Vecchiotti Op. cit. lib. 3. tit. 1.*

(3) *Instit. lib. II. tit. 1. §. 7. Nullius.*

communi sententia, ecclesiae, altaria, etc. Temporales vero illae dicuntur quibus corporalis clericorum pauperumque vita temporalis sustinetur, et divini externi cultus expensae fiunt, uti sunt praedia, domus, beneficiorum fructus, ecclesiistarum redditus etc.

Iam vero hanc, ad rem quod attinet, ut rectissimam retinentes summam rerum ecclesiasticarum divisionem, eam sic illustrandam arbitramur, ut in duplum classem res omnes ecclesiasticas tribuamus, et *prima classis* ea complectatur quae ad *sanctificationem quacunque ratione ordinantur*, vel ex se vel ex positiva Christi voluntate, quatenus sanctificationem vel *gignunt* vel *iuvant*, vel *significant*; *secunda vero classis* eas complectatur res quae *temporales sunt*, et ex persona *potissimum clericorum ad quas pertinent*, et ad usum ecclesiasticum in quem destinantur, ecclesiasticae et ipsae dici debent. Hoc pacto arbitramur et omnes res ecclesiasticas comprehendendi, et unius ab altera classe diversam indolem accurate repraesentari, ut ex dicendis patebit. Accedit partitionem hanc, ex fine Ecclesiae desumptam, qui proxime in fidelium sanctificatione situs est unde aeterna beatitas gignitur, ex hac ipsa habitudine maxime illustrari.

TITULUS II.

De sacramentis et de sacramentalibus.

397. Potissimum inter ea media quae ad sanctificationem ordinantur, locum obtinent sacramenta novae legis, quippe quae *causae* sunt *instrumentales gratiae conferendae*. Hinc mirum non est, quod canonistae, cum agunt de rebus ecclesiasticis, de sacramentis primo loco fuse disserant, quemadmodum et de iis sermo est sive in decreto Gratiani sive in libris decretalium (1).

Haud minimum in anicipiti haesimus, utrum in hisce Institutionibus de sacramentis singillatim ageremus, cum plura

(1) Cf. in Decreto P. III. *de Consecr.*; in *Decretalibus*, III, 41 seqq.

de iis in iure nostro reperiantur, et insuper exemplum in veteribus canonistis, quin et in nonnullis e recentioribus nobis suppeteret, ut eamdem methodum de iis disputandi sectaremur. Verum cum in praesens etiam illa quae ad disciplinam iuris nostri pertinent, theologia tum dogmatica tum moralis ob nexus doctrinae sibi vindicent, quando disserunt de sacramentis, visum nobis omnino est ne actum ageremus, tractationem omittere de sacramentis sive in genere sive in specie; quod et ab aliis recentioribus iuris ecclesiastici tractatoribus factum conspicimus (1).

Hoc valet etiam de sacramento matrimonii. Illa enim quae in eo ad leges canonicas spectant, in theologia potissimum morali accuratissime pertractantur. Duo tamen sunt quae magis ad nos pertinent: primo potestas dispensandi sacramenta; sed de hac iam dictum est in libro primo, quando egimus de variis gradibus hierarchiae sive ordinis sive iurisdictionis. Secundo, aliquid est notandum speciatim de matrimonio; hoc enim spectari potest, prout materia est *iudicium ecclesiastici*, ad quod pertinent *exclusive* causae matrimoniales. Sed haec tractatio evidenter revocanda est ad partem *specialem* tertii libri institutionum, qui est de iudiciis ecclesiasticis.

398. Dimisis ergo sacramentis novae legis, aliquid de sacramentalibus breviter attingamus.

Nomen ipsum sacramentalium ex vi vocis significat aliquid quod ad sacramenta refertur et de ipsis veluti participat. Iam vero hoc dupliciter potest intelligi; vel 1. quatenus in ipsa sacramentorum administratione adhibentur, uti sunt externi illi ritus qui, ex *praecepto ecclesiae*, frequentantur cum sacramenta *divinitus instituta* conficiuntur; vel 2. quatenus licet gratiam proprie dictam sacramentalem, ceu causae instrumentales non conferant, *imitantur* tamen virtutem sacramentorum, eo quod peculiari ratione res quaedam ab Ecclesia institutae et consecratae sunt, ad quosdam effectus spirituales producendos. Utroque modo sacramentalia ab auctoribus describuntur, ad rei summam

(1) Ita ex. gr. Aichner op. cit.

quod attinet, licet in ipsa definitione tradenda non leviter differant inter se.

399. Insistentes potissimum illi analogiae qua sacramentalia imitari dicuntur virtutem sacramentorum, arbitramur ex ea intelligendam esse illam doctrinam quam communiter tradunt de sacramentalium effectu: etenim

a) Sacramentalia communiter vulgato illo versiculo exhibentur:

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

Quibus continetur 1. oratio Dominica ac generatim preces solemniter in liturgia recitatae; 2. usus aquae benedictae; 3. panis benedictus seu *eulogia*; 4. confessio generalis nuncupata quae fit in missa et in quibusdam horis canonicis; 5. eleemosyna ab Ecclesia specialiter praescripta; 6. benedictio episcoporum et abbatum, imo et sacerdotum in fine missae. Putamus autem ipsam unctionem regum, aliasque quae ab episcopis fiunt consecrationes ecclesiarum, altarium, oleorum sanctorum etc. ex illa analogiae lege ad sacramentalia quoque referri posse.

b) Effectus sacramentalium hi praecipue numerantur 1. remissio peccatorum venialium, 2. impetratio gratiarum praevenientium et piorum motuum, 3. beneficia quaedam corporalia, 4. virtus fugandi daemonum quae speciatim in quibusdam sacramentalibus, verbi gratia exorcismis, reputatur.

c) Si vero queratur quo pacto huiusmodi effectus producantur, profecto liquet non eo sensu dici posse sacramentalia ex *opere operato* effectum suum producere, quo id dicitur de sacramentis. Verum neque simpliciter ex *opere operantis* quidam effectus omnino dependent, ex. gr. vis fugandi daemonum. Hinc dicendum est, quoad haec sacramentalia, Ecclesiam suam potestatem a Christo supra daemones acceptam, alligare licet non *infallibiliter* usui harum rerum. Quod vero pertinet ad remissionem peccatorum ve-
rior ea sententia videtur, quae tenet, ex usu sacramentalium verbi gratia aquae benedictae, eos pios motus doloris aut charitatis in anima excitari, quibus peccata venialia remittantur. Haec nobis de sacramentalibus satis superque sunt.

400. His potius addenda putamus, quae tradunt canonistae, *de purificatione post partum*, ad titulum XLVII. Lib. III. Decretalium. Haec enim ad ius ecclesiasticum pertinet, quatenus functio est communi saltem usu *parochialis*, quamvis per se a quolibet sacerdote possit exerceri et hoc etiam titulo pertinet ad sacramentalia, quod benedictio sit mulieris puerperae: benedictiones autem ad sacramentalia ut diximus referuntur.

TITULUS III.

De ecclesiis (1).

401. Ad res ecclesiasticas quae ad sanctificationem ordinantur, ecclesiae quoque referri debent, idque dupli de causa: 1. quia in iis religiosus cultus exercetur sive eucharistici sacrificii celebratione sive sacramentorum administratione; 2. vero, quia per ipsam materialem structuram ecclesia christiana determinatis ritibus consecrata vel benedicta, sanctificationem ipsam animae christianaee quae templum est Dei apprime significat. Quamvis autem hoc pacto quilibet locus specialiter ad divina mysteria celebranda deputatus, ecclesia dici possit, usu tamen receptum est ut nomen ecclesiae iis detur sacris aedibus in quas populus christianus *publico modo* convenit, ut eucharistico intersit sacrificio, praedicationem excipiat verbi Dei et sacramentorum participes fiat. Ex hac ecclesiae notione apparent discriben inter eam et *oratoria* sive *privata* sive *publica*. Privata enim, ut ipsum nomen indicat, in publicum usum non destinatur; publica autem non tam in populi christiani quam in singularis familiae alicuius aut coetus commodum, principaliter eriguntur, licet aliis etiam pateant.

Ea quae ad ecclesias pertinent, hisce praecipuis capit-

(1) Ad hanc materiam pertinent tituli 40. 48. 49. libri III. Decretalium ad quos cfr. DD. nominatim Pirihng.

bus continentur: I. de ecclesiarum aedificatione; II. de ecclesiarum consecratione; III. de ecclesiarum reparacione; IV. de ecclesiarum reconciliatione; V. denique de ecclesiarum immunitate.

§. I. De ecclesiis aedificandis.

402. Cum ecclesia aedes sacrae sit religioso cultui specialiter destinata, lege ecclesiastica aedicari non potest absque episcopi auctoritate, adeo ut sine ipsa ille etiam qui ecclesiam aedificat suis sumptibus, iure patronatus privetur. Episcopus autem locum designat et primum lapidem rite benedicit (V. in Pont. Rom.). Id etiam ex eo patet quod ecclesia, ut *licite* divina mysteria in ea celebrentur, consecrationem vel saltem benedictionem debeat habere; quarum altera solum ab episcopo, altera nonnisi auctoritate episcopi dari potest. Episcopus vero hanc concedere tenetur facultatem nisi iusta obsit causa. Quod si arbitrio suo, quin ulla iusta habeatur causa, veniam deneget ecclesiam aedificandi, datur recursus ad superiorem auctoritatem, a qua vel adigi potest episcopus ad consentiendum, vel potest eius consensus suppleri.

403. Causae vero quibus potest episcopus ecclesiae aedificationem interdicere, hae potissimum sunt:

a) parentia dotis necessariae ad ipsius ecclesiae conservationem et expensas cultus divini. Qua quidem in re illud lege ecclesiastica cautum est, quod si episcopus *scienter* ecclesiam, quae congruam non habet dotem, aedicare permittat, tenetur ex suis sumptibus quod deest supplere:

b) violatio iuris legitimi alterius personae, ex generali principio (1): *nulla ecclesia in praeiudicium alterius est construenda*. Cap. 1. de N. O. N. Dicimus autem violationem iuris legitimi, ut intelligatur, praeiudicium illud quod ex novae ecclesiae aedificatione oriri potest pro iis quae iam existunt, puta ex diminutione oblationum, decimarum

(1) Huc pertinet in Decretalibus titulus « *De novi operis nuntiatione* » (v. 32) et ibi DD.